

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

o stave rozvíjania finančnej gramotnosti v základných školách v SR v školskom roku 2011/2012

Úloha so zvýšenou pozornosťou, ktorej cieľom bolo zistiť stav rozvíjania finančnej gramotnosti (ďalej FG) na základe implementácie Národného štandardu finančnej gramotnosti (ďalej NŠFG) do školských vzdelávacích programov (ďalej ŠkVP), sa kontrolovala na **172** inšpekciách, z toho bolo **84** komplexných (ďalej KI) a **88** tematických inšpekcií (ďalej TI). Zo sledovaných základných škôl, v ktorých sa vykonali inšpekcie bolo **159** štátnych, **11** cirkevných a **2** súkromné. Zdrojom informácií boli zistenia získané analýzou ŠkVP, dokumentácie škôl, materiálov poradných orgánov riaditeľa školy, rozhovorov s riaditeľmi škôl, vedúcimi metodických orgánov, prípadne pedagogickými zamestnancami poverenými koordináciou finančného vzdelávania.

Z celkového počtu kontrolovaných škôl obsah Národného štandardu finančnej gramotnosti **implementovalo 49 škôl** (28,5 %) do školských vzdelávacích programov alebo ho spracovali ako jeho prílohu. K implementácii Národného štandardu finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov zvolili školy rozdielny prístup. Mnohé zapracovali stanovené témy do niektorých všeobecno-vzdelávacích predmetov, častejšie do tých, ktoré boli obsahovo viazané k problematike FG. Len v časti škôl rozpracovali celkové kompetencie stanovené v rámci jednotlivých tém do čiastkových kompetencií, ktoré musí absolvent dosiahnuť. Stratégia rozvíjania finančnej gramotnosti bola v týchto subjektoch zapracovaná aj do plánov práce školy, plánov metodických orgánov a do plánovaného obsahu triednických hodín na príslušný školský rok. Niektoré školy podporili rozvíjanie finančnej gramotnosti realizovaním rôznych projektov (Šetrenie energiou v škole, Nástrahy 21. storočia) ich prínos bol hlavne vo vzťahu k získavaniu praktických skúseností žiakov pri hospodárení s peniazmi v rodine. Do vzdelávacieho projektu Moja Família¹ sa zapojilo 10 z kontrolovaných škôl. Modernou a atraktívnou formou sa žiaci dozvedeli o životných etapách človeka z pohľadu financií a o tom ako sa vysporiadať s rôznymi životnými situáciami. Získavali informácie o právach a povinnostiach spotrebiteľov, svoje znalosti si mohli preveriť v internetovej hre. Žiakov hra zaujala, zábavnou formou sa v nej učili narábať s peniazmi, starať sa o chod domácnosti, o zdravie rodiny, ako tráviť voľný čas. Realizáciou FG boli v plánoch práce školy poverení učitelia, prevažne členovia predmetových komisií prírodovedných predmetov. Časť škôl implementovala niektoré témy Národného štandardu finančnej gramotnosti aj do výchovných programov školských klubov detí. Niektoré školy i napriek tomu, že NŠFG neimplementovali do školského vzdelávacieho programu problematiku finančnej gramotnosti do vybraných učebných predmetov zahrnuli. Prevažná väčšina ZŠ nevenovala danej problematike vo výchovno-vzdelávacej činnosti žiadnu pozornosť.

V školách, ktoré mali obsah Národného štandardu finančnej gramotnosti implementovaný do ŠkVP, boli jednotlivé **témy**² zapracované do **učebných osnov** vhodných **predmetov**³. Konkrétne témy a čiastkové kompetencie žiakov vyplývajúce z Národného štandardu finančnej gramotnosti zaradili školy do tematických výchovno-vzdelávacích plánov vybratých predmetov (s rôznou úrovňou rozpracovanosti). Učitelia do jednotlivých predmetov zaradili tie, ktoré najviac vyhovovali potrebám žiakov v rôznych vzdelávacích podmienkach. V nižších ročníkoch bola FG

¹Projekt Moja Família, je program finančného vzdelávania pre žiakov základných škôl, cieľom ktorého je zvýšenie finančnej gramotnosti žiakov. Vznikol na základe spolupráce finančných sprostredkovateľov spoločnosti OVB Alfinanz, bánk, poisťovní a iných finančných domov s pedagogickými zamestnancami.

²Témy NŠFG: Človek vo sfére peňazí, Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí, Zabezpečenie peňazí pre uspokojenie životných potrieb – príjem a práca, Plánovanie a hospodárenie s peniazmi, Úver a dlh, Sporenie a investovanie.

³Najčastejšie matematiky, prírodovedy, vlastivedy, informatickej výchovy, slovenského jazyka a literatúry, slovenského jazyka a slovenskej literatúry, maďarského jazyka, etickej, náboženskej a výtvarnej výchovy.

orientovaná najmä na získanie zodpovedajúcich kompetencií v parciálnych oblastiach napr. hospodárneho správania sa v domácnosti, hospodárneho zaobchádzania s pomôckami v škole a mimo nej, zošúladenia osobných želaní podľa ich dôležitosti a možností. Na 1. stupni ZŠ využili najmä témy – Človek vo sfére peňazí, Zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb. Vo vyšších ročníkoch boli aktivity prevažne zamerané na oblasti týkajúce sa osobnej zodpovednosti za finančné rozhodnutia, hodnoty ľudskej práce a peňazí, získavania spotrebiteľských zručností pri rozhodovaní o nákupe a jeho plánovaní. Na 2. stupni ZŠ pribudli i ďalšie – Plánovanie a hospodárenie s peniazmi, Úver a dlh, Sporenie a investovanie. Vyučujúci sa na úrovni 1⁴ zamerali zväčša na posúdenie spôsobov, akými rodičia zabezpečujú životné potreby celej rodiny, vymenovanie svojich vlastných skúseností s prácami v domácnosti a pomenovanie osobných, rodinných a spoločenských potrieb. Na úrovni 2 sa zamerali na vysvetlenie vzťahov medzi životnými potrebami jednotlivca a rodiny, pojmu mzda a zdroje príjmov, fungovania šekov, debetných a kreditných kariet, vypracovanie denníka osobných príjmov a výdavkov, poznanie miestnych finančných inštitúcií a uvádzanie príkladov, ako môže sporenie zlepšiť finančnú prosperitu. V menšej miere boli zastúpené témy týkajúce sa úveru, dlhu, investovania, či poistenia. Konkretizácia zapracovania tém v obsahu vzdelávania bola prínosom pri ich realizácii. Na niektorých školách boli v jednotlivých témach sformulované celkové a čiastkové kompetencie a vyšpecifikované očakávania – výstupy, v ktorých mali žiaci preukázať a aplikovať získané vedomosti a zručnosti v praktickom živote. Ich výber vyhovoval plneniu vzdelávacích potrieb žiakov, pomáhal plniť stanovený profil absolventa primárneho a nižšieho sekundárneho vzdelávania v rôznych podmienkach. V niektorých predmetoch na oboch stupňoch vzdelávania boli pri jednotlivých témach uvedené len celkové kompetencie všeobecne. Neboli vyšpecifikované čiastkové kompetencie a očakávania čoho má byť žiak schopný po ich absolvovaní. Získavané kompetencie boli od najnižších ročníkov zamerané na základné ľudské hodnoty pomocou praktických príkladov z bežného života, na stanovenie správnych životných priorít a potrieb s minimálnou úrovňou až po vysvetlenie krízových vplyvov súčasnej ekonomickej krízy na jednotlivca a rodinu. Zaradenie tém vyhovujúcich potrebám žiakov v rôznych vzdelávacích podmienkach bolo teda čiastočne rešpektované v kontrolovaných školách, ktoré venovali pozornosť danej problematike vo výchovno-vzdelávacom procese. Prostredníctvom **kurzu** realizovali časť obsahu NŠFG 2 školy (1 v Prešovskom a 1 v Bratislavskom kraji). **Nové témy** v rámci učebných osnov predmetov školy nevytvárali.

Vzdelávanie pre pedagogických zamestnancov v oblasti rozvoja finančnej gramotnosti s cieľom získať a zdokonaľovať profesijné kompetencie potrebné na sprostredkovanie aktuálnych informácií organizovalo prevažne metodicko-pedagogické centrum. Na prednášky si školy pozývali aj odborníkov z finančných inštitúcií. Týchto aktivít sa zúčastňoval obmedzený počet pedagógov, v niektorých školách však boli zapojené celé pedagogické kolektívy. Získané vedomosti odovzdávali kolegom na zasadnutiach metodických orgánov alebo na pracovných poradách. Koordinátorku pre oblasť FG deklarovala jedna škola⁵, organizovala spoluprácu a vzdelávacie aktivity pre učiteľov a žiakov prostredníctvom rodičov pôsobiacich v oblasti finančnictva. V Bratislavskom kraji zástupkyňa riaditeľky školy bola menovaná do komisie na posudzovanie učebnej pomôcky (školský a rodinný kalendár finančnej gramotnosti), absolvovala workshopy a semináre. Niektorí učitelia sa zapojili do projektu finančného vzdelávania, ktorý organizovala finančná inštitúcia v súvislosti s realizáciou projektu Moja Família. V jednej škole sa učitelia vzdelávali interne na tému sporenie a investovanie, rodičia na tému riadenie rizika a poistenie. V rámci Letnej školy moderného učiteľa 15 pedagogických zamestnancov⁶ absolvovalo prednášky spojené s workshopom (Rozvoj finančnej gramotnosti, Úspory a úvery, Rodinný rozpočet, Svet v nákupnom košíku). Interné školenie učiteľov tejto školy formou rozboru NŠFG, ktorý však do školského vzdelávacieho programu nezpracovali, bolo

⁴Pri každej z úrovní (1,2,3) NŠFG sú v očakávaniach opísané poznatky, zručnosti a skúsenosti, ktoré by mali byť absolventi schopní preukázať.

⁵Cirkevná základná škola – Narnia, Beňadická 38, Bratislava

⁶ZŠ, Jarmočná 96, Ždaňa

súčasťou projektu Modernizácia vzdelávania. Nesprávne pochopené vzdelávanie pre pedagogických zamestnancov v oblasti rozvoja finančnej gramotnosti bolo v 1 škole⁷, ktorá školila učiteľov v interných predpisoch v účtovníctve ekonómkou obecného úradu. Školy, ktorých pedagogickí zamestnanci sa zúčastnili vzdelávania v oblasti finančnej gramotnosti mali obsah NŠFG zapracovaný do vzdelávania v jednotlivých predmetoch.

Informovanosť k problematike finančného vzdelávania praktizovali školy rôznymi formami. V rámci jednotlivých tém školy realizovali rôzne **aktivity** (napr. návšteva dní otvorených dverí v Národnej banke), **súťaže** (o eure, bankovky a mince), **projektové vyučovanie** (napr. na tému príprava výletu po Slovensku, chcem navštíviť niektoré pamiatky), **organizovanie** pravidelných **finančných zbierok** (pre onkologicky choré deti, hračky pre deti z detských domovov, Tehlička pre Južný Sudán, Pomoc pre Keňu, šatstvo pre ekonomicky slabšie rodiny), hospodárenie s vlastným vreckovým počas školy v prírode, výletov. Do týchto aktivít školy cez žiakov zapájali rodičov i verejnosť. Riaditelia škôl organizovali pre žiakov prednášky a besedy externými lektormi finančných spoločností, na hodinách učiteľia využívali materiály a on-line aplikácie zverejnené na internete. Poznatky z finančnej gramotnosti získali žiaci aj stretnutím so zamestnancami bánk a poisťovní, účasťou v rôznych súťažiach, v rámci záujmových útvarov⁸. Pre rómskych žiakov zabezpečili kurz šetrenie a hospodárenie v rodinách. ZŠ v Nitrianskom kraji zapojila žiakov do vzdelávacieho modulu Rozvoj zručností pre nezávislý život a tréning FG i do nadštandardného ekonomického vzdelávania Junior Achievement Slovensko, n. o., ktorého výsledkom bola tvorba prezentácií spojená s výstupom. Niektoré školy pre žiakov 2. stupňa ZŠ zorganizovali Deň eura, ktorého súčasťou bola prednáška zameraná na poznatky o eure a súťažný kvíz. Na triednických hodinách žiaci prostredníctvom praktických činností a aktivít riešili rodinný rozpočet, finančnú sebestačnosť. V rámci exkurzií a vychádzok zameriavali pozornosť na spoznávanie finančných inštitúcií, na využívanie bankomatov obyvateľmi miest a obcí, spracovávali projekty. Riaditelia škôl poskytovali pedagogickým zamestnancom informácie o finančnej gramotnosti na pracovných poradiach a verejnosti zverejnením na svojich webových sídlach. Základné informácie o vzdelávaní žiakov v oblasti FG podávali rodičom na triednych aktívoch rodičovského združenia školy. Ojedinele sa pre rodičov žiakov z málo podnetného prostredia a pedagogických asistentov uskutočnili prednášky v rámci združenia rodičov s tematikou finančnej gramotnosti.

ZŠ boli rozdielne vybavené **učebnými pomôckami**⁹ z hľadiska rozvoja finančnej gramotnosti, učiteľia si na všetkých školách zhotovovali vlastné pomôcky, metodické materiály získavali prostredníctvom internetu. **Materiálne podmienky** zlepšovali zapájaním sa do projektov, spoluprácou s finančnými inštitúciami, školským úradom a zhotovovaním vlastných učebných pomôcok. Školy pri rozvoji kompetencií súvisiacich s FG využívali najmä propagačné materiály, ktoré im sprostredkovali aj rodičia. Okrem toho využívali materiály, ktoré učiteľia získali na vzdelávaní alebo staršie pomôcky, ktoré školy získali ešte v rámci informovanosti o novej mene EURO (ESF projekt – Zavedenie eura do škôl). Zo škôl, ktoré deklarovali zabezpečenie materiálno-technických podmienok z hľadiska podpory rozvoja finančnej gramotnosti, iba jedna škola¹⁰ uviedla nadštandardnú úroveň.

Záver

Zvyšovanie finančnej gramotnosti a rozvíjanie zručností žiakov v tejto oblasti bolo zo strany škôl zabezpečené minimálne. Z kontrolovaných škôl len 28,5 % implementovalo Národný štandard

⁷ZŠ, Brezová 138, Brezina

⁸Napr. v rámci záujmového útvaru Moderná žena - vyučovali žiakov základy varenia a racionálne využívanie nákladov na domácnosť.

⁹**Najčastejšie používané pomôcky a materiály:** na vyučovanie matematiky učebný materiál - Praktické financie, školský rodinný kalendár FG, vedomostná vkladná knižka O troch centoch, on-line hra Moja rodina, metodické materiály - FG pre mládež, FG pre ZŠ – manuál pre rodičov, Finančné vzdelávanie pre mládež, hry Investor, Biznis, Monopoly, názorné pomôcky v podobe peňazí (magnetické peniaze, súprava euro mincí a euro bankoviek), kalkulačky, počítadlá a ďalšie svojpomocne zhotovené pomôcky....

¹⁰ZŠ, Brezová 138, Brezina

finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov, prípadne rozpracovalo niektoré témy finančnej gramotnosti. Ostatné školy neakceptovali odporúčanie ministerstva školstva alebo len formálne deklarovali rozvíjanie finančnej gramotnosti ako jeden z cieľov výchovy a vzdelávania, čo malo negatívny dopad na rozvoj schopností žiakov porozumieť podstate peňazí a ich funkcií pre život. Obsah Národného štandardu finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov a ostatnej dokumentácie implementoval menší počet škôl, najdôslednejšie bol zapracovaný formou príloh k ŠkVP. Ojedinele boli niektoré témy využívané na hodinách matematiky a občianskej náuky i napriek tomu, že škola nemala NŠFG zapracovaný do školských vzdelávacích programov. Zmysluplné zaradenie tém vyhovujúcich potrebám žiakov v rôznych vzdelávacích podmienkach bolo zaznamenané len sporadicky, prevažne tam, kde sa učitelia v oblasti finančnej gramotnosti vzdelávali. Pedagógovia z týchto škôl dokázali implementovať tieto poznatky do tematických výchovno-vzdelávacích plánov. Na zasadnutiach metodických orgánov odovzdávali svoje vedomosti ostatným učiteľom. Vzdelávanie pedagogických zamestnancov, spolupráca s finančnými inštitúciami, vlastná manažérska činnosť škôl pri projektoch, svojpomocné materiálne zabezpečenie, rôzne aktivity, mali dopad na postupné vylepšovanie vedomostí, zručností a na efektívnejšiu realizáciu obsahu štandardu. Na zabezpečenie informovanosti k danej problematike niektoré školy realizovali projekty podporované najmä mimovládnyimi a bankovými subjektmi. Zapojenie žiakov do projektov, v ktorých simulovaním rodinného hospodárenia aplikovali poznatky zo sveta peňazí, bolo prínosom pre rozvoj ich kritického myslenia. Zákonní zástupcovia žiakov boli ojedinele oboznamovaní s touto problematikou. Zapojenie nízkeho počtu učiteľov do vzdelávania, slabšie zabezpečená informovanosť žiakov a rodičov mali negatívny dopad na rozvíjanie kompetencií žiakov v oblasti finančnej gramotnosti potrebných pre praktický život.

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Štátna školská inšpekcia uplatnila voči kontrolovaným subjektom **112 odporúčaní**, týkali sa zapracovania dokumentu NŠFG do školských vzdelávacích programov. Odporúčanie školská inšpekcia uplatnila aj v školách, ktoré Národný štandard finančnej gramotnosti mali implementovaný v iných dokumentoch len všeobecnou deklaráciou a nebol súčasťou ŠkVP.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- komplexne implementovať Národný štandard finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov, zapracovať do tematických výchovno-vzdelávacích plánov určených predmetov obsah Národného štandardu finančnej gramotnosti
- zabezpečiť prostredníctvom poradných orgánov riaditeľa školy, prípadne koordinátora pre oblasť finančného vzdelávania, interné vzdelávanie pedagogických zamestnancov týkajúce sa rozvoja finančnej gramotnosti
- zabezpečiť vybavenosť škôl učebnými materiálmi, pomôckami a metodickými materiálmi stimulujúce rozvoj finančnej gramotnosti
- kontrolovať stav a úroveň rozvíjania finančnej gramotnosti žiakov, výsledky zistení zovšeobecňovať na zasadnutiach

Metodicko-pedagogickému centru

- realizovať naďalej vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti rozvoja finančnej gramotnosti